

26. Михайліченко Г. І. Туристичний потенціал: методи оцінювання та інноваційний розвиток / Г. І. Михайліченко // Проблеми економіки. – 2013. – № 1. – С.115–124.
27. Мікула Н. Євро регіони: досвід та перспективи. [Текст]. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с.
28. Панкрухин А. П. Маркетинг територій / Панкрухин А. П. – М.: Изд-во РАГС, 2006. – 416 с.
29. Чижова В. П. Рекреационные ландшафты: устойчивость, нормирование, управление / В. П. Чижова. – Смоленск : Ойкумена, 2011. – 176 с.
30. Папирян Г.А. Международные экономические отношения: маркетинг в туризме / Папирян Г.А. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 160 с.
31. Ткаченко Т. І. Територіально сфокусований розвиток суб'єктів туристичного бізнесу [Електронний ресурс] / Т. І. Ткаченко. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Articles/KultNar/knp81/pdf/knp81_56-64.pdf.

© Горб К.М., Трудова М.Є., Літовченко Б.В., 2018

5.3. Інноваційний розвиток системи екотуризму на засадах функціонування бізнесу

Реалізація інноваційної політики та стратегії підприємств туризму залежить від чинників зовнішнього та внутрішнього впливу. Рівень надання послуг туристичних підприємств, необхідність застосування інноваційних підходів з управління діяльністю за сучасних умов господарювання ставить за мету обрати ефективну інноваційну конкурентоспроможну стратегію для окремих підприємств галузі. Інновації неодмінно призводять до помітних позитивних змін у соціальних процесах на туристичних ринках, а зростаюча актуалізація нагальних завдань соціального характеру ініціює їх розв'язання за допомогою нових організаційно-технічних і економічних рішень.

Екологічний туризм поступово починає займати значиму нішу в світовій індустрії туризму. Розвиток екотуризму є стимулом для інших секторів економіки (у тому числі транспорту, зв'язку, торгівлі), сприяє збільшенню кількості робочих місць, бази оподаткування і надходжень до бюджетів як міст і областей, так і України в цілому.

Доцільність розвитку екотуризму саме в Україні обґрунтовується тим, що він може відіграти роль каталізатора структурної перебудови економіки, забезпечити демографічну стабільність та розв'язання нагальних соціально-економічних проблем українського села, саме для вирішення цих нагальних потреб ринку будуть розроблені теоретичні положення, методологічні засади та практичні рекомендації щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму функціонування бізнесу за допомогою виявлення конкурентоспроможних стратегій в системі екотуризму на засадах інноваційного розвитку [1].

В Україні питаннями інноваційного розвитку як на рівні підприємств, так і економіки в цілому займалися О. Давидова, В. Василенко, В. Геєць, В. Грінюв, С. Ілляшенко, Н. Краснокутська, І. Павленко та інші. На думку С. М. Ілляшенка, інноваційну діяльність як діяльність зі створення, впровадження та комерціалізації наукових розробок, яка за умов принципової новизни результату та випередження конкурентів в часі забезпечує інноватору надприбуток та надає монопольне положення на певний період часу [4]. Давидова О. стверджує, що інноваційний розвиток туризму залежить від введення нових і вдосконалення традиційних видів туризму, постійного пошуку кращих і більш економічних способів просування та реалізації туристичного продукту, поліпшення його якості. Важливим є вивчення теоретичних положень і практичного досвіду впровадження інновацій [5].

Дослідження різних аспектів розвитку екотуризму містяться у працях О. Давидової, Л. Гальків, М. Голуб, Г. Горіної, Ю. Зінько, О. Любіцевої, Рутинського, О. Савіцької, С. Сонько, М. Черчик, Н. Шумлянської та інших. Шумлянська Н. В. зазначає, що для того, щоб екологічний туризм міг реально позитивно впливати на господарство і соціальну сферу країни, а також бути реальним пріоритетним напрямом туризму, його поняття має базуватися на таких основних аспектах: а) орієнтація туристів на пріоритетне споживання екологічних ресурсів; б) збереження наявного природного середовища; в) підтримання традицій укладу життя місцевого населення [9]. Відповідно до визначення Сонько С.П. «Екологічний туризм» – порівняно нове поняття в туристичній діяльності. Саме орієнтацією на екологічну складову

можна пояснити підвищену увагу в останні роки до відвідування місць з незмінним або мало зміненим природним середовищем [8]. Савіцька О.П. стверджує, що екотуризм, основною ідеєю якого є гармонізація стосунків людини з навколишнім природним середовищем, турбота про збереження довкілля, що використовується в туристичних цілях та підвищення екологічної свідомості суспільства, є популярним і перспективним напрямком індустрії туризму [7]. Однак на сьогодні відмічається великий розрив між науковими рекомендаціями і процедурою впровадження їх у функціонування туризму. Незважаючи на наявність досить прогресивних, науково обґрунтованих екологічно-економічних розробок, сьогоднішні стратегічні програми не узгоджені з питаннями раціонального та ефективного природокористування.

За безумовної актуальності і значущості пропонованих досліджень подальшого розвитку потребують питання екологічного туризму, як інноваційної складової функціонування бізнесу, обґрунтування сучасної концепції екологічного маркетингу, розробки альтернативних конкурентоспроможних стратегій за видами екотуризму та системи управління. Важливим стратегічним завданням на всіх рівнях управління повинно стати формування інноваційного потенціалу підприємств у рамках певного виробленого важеля, який повинен використовувати організаційно-економічний механізм розвитку інноваційних процесів.

Сучасна концепція екотуризму підкреслює обов'язковість збереження природного і культурного спадку, біотичної різноманітності і покращення екологічного, соціального і економічного стану регіонів, які відвідують еко туристи. Екологічний туризм повинен стати взірцем для переорганізації, екологізації всієї індустрії туризму. Сталий еколого-зрівноважений туризм повинен стати не лише філософією, але й провідною управлінською стратегією розвитку туризму регіону.

На думку Гальків Л.І. сталість в туризмі передбачає позитивний загальний баланс екологічних, соціально-культурних і економічних впливів туризму. Тобто, ті види туристичної діяльності, які мають найвищий сумарний позитивний ефект з точки зору екології, економіки і соціального розвитку є більш сталими [1].

Голуб М.О. вважає, що якість води та повітря, а також естетичність ландшафту й біологічне розмаїття – це насамперед природні складові туристичного продукту, відтвореного внаслідок функціонування природних екосистем [2]. Навряд чи існує в Україні вид бізнесу, який настільки сильно зацікавлений в збереженні усіх компонентів навколишнього середовища, як туризм. Бо ж руйнуючи навколишнє середовище, туристичний бізнес цим самим зменшує можливості свого розвитку, що явно суперечить його призначенню. Горіна Г.О. стверджує, що в контексті сталого розвитку туристичного бізнесу головним питанням є постійне (безперервне) узгодження та гармонізації взаємовідносин людини та її оточення [3].

Екотуризм – це форма подорожі, сприятлива для навколишнього середовища. Вона відбувається на територіях, що мають природничу цінність (національні та ландшафтні парки). Екотуризм спрямований на охорону природного й культурного середовища регіонів, які відвідуються туристами. Він передбачає, що учасниками цих подорожей є люди з високою екологічною свідомістю. Синонімом поняття «екотуризму» є зелений туризм (green tourism), природничий туризм (nature tourism). Виділяються такі форми екотуризму – активний екотуризм (піший, велосипедний, водний, кінний, рибальство), фауністичні та флористичні поїздки (орнітологічні поїздки, полювання, тематичні поїздки), культурологічні й етнографічні поїздки.

Сільський туризм і його різновидність агротуризм мають багато спільного з екотуризмом і часто відповідають багатьом його пріоритетам, зокрема: збереження природничого та культурного середовища, підтримка добробуту місцевої громади, постачання туристам харчів з місцевих продуктів.

Тенденції розвитку екологічного туризму визначені Всесвітньою Туристською Організацією (ВТО). За даними ВТО, екотуризм входить у п'ятірку основних стратегічних напрямлень розвитку туризму на період до 2020 р. [10]

Базуючись на положеннях Генеральної угоди по торгівлі послугами (ГАТС), у туристичній сфері розвивається інноваційна діяльність по трьох напрямках (рис.1), а саме:

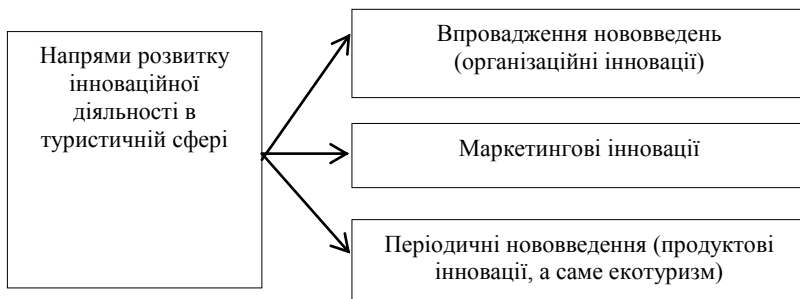

Рис.1. Основні напрями розвитку інноваційної діяльності в туристичній сфері, базуючись на положеннях ГАТС

1. Впровадження нововведень (організаційні інновації), пов'язаних з розвитком підприємства й туристичного бізнесу в системі й структурі управління, включаючи реорганізацію, укрупнення, поглинання конкуруючих суб'єктів на основі новітньої техніки й передових технологій; кадрової політики (відновлення й заміна кадрового складу, система підвищення кваліфікації, перепідготовка й стимулювання працівників); раціональної економічної й фінансової діяльності (впровадження сучасних форм обліку й звітності, що забезпечують стійкість положення й розвитку підприємства).

2. Маркетингові інновації, що дозволяють охоплювати потреби цільових споживачів або залучати не охоплених на даний період часу клієнтів.

3. Періодичні нововведення (продуктові інновації, а саме екотуризм), спрямовані на зміну споживчих властивостей туристичного продукту, його позиціонування й конкурентні переваги.

В Україні екологічний туризм перебуває на початковій стадії розвитку. Екотуристичні мандрівки організуються переважно на самодіяльному рівні, комерційна діяльність у цьому напрямку лише зароджується. Проте уже помітне виділення двох шляхів розвитку екологічного туризму – «американського» та «європейського». Перший формується у вигляді організації спортивно-туристичних подорожей в екстремальних природних умовах, другий – у формі організованого відпочинку у сільській місцевості із залученням до традиційної місцевої культури.

Щорічно на потреби екологічного туризму виробляється товарів і послуг на суму 55 млрд доларів США, що становить 25 % міжнародної торгівлі у сфері послуг і 12 % валового світового продукту, приріст доходів від екологічного туризму в світі становить від 20 до 30 % за різними даними [6].

Таблиця 1

Прогнози доходів від екологічного туризму в світі,
млрд. дол. США

1997 рік	2000 рік	2008 рік	2014 рік			
			Фактич-ні	Прогнозовані		
				Песиміс-тичні	Реальні	Оптиміс-тичні
31,7	154	665	945	1985,7	2540,8	3210
2018 рік			2020 рік			
прогнозовані			прогнозовані			
Песиміс-тичні	Реальні	Оптиміс-тичні	Песимістичні	Реальні	Оптимістичні	
4117,5	6203,1	9168	5929,2	9692,3	15493,3	

За даними таблиці можемо зробити висновок, що у 2014 році спостерігалось відхилення від прогнозованих значень темпів розвитку екологічного туризму в світі. Однак, необхідно відзначити, що збільшення доходу від екологічного туризму зростає не тільки через зростання попиту. Таке збільшення також обумовлено зростанням чисельності населення, зростанням доходів окремих його груп, скороченням в багатьох частинах світу робочого часу, збільшенням тривалості відпусток, збільшення культурно-духовної складової, зростаючої ролі глобалізації світової економіки і суспільних процесів та ін. [2].

Аналізуючи перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні на наступні десять років, перш за все, необхідно підкреслити, що сучасний туризм – це та сфера економіки і життєдіяльності суспільства в цілому, яка в тій чи іншій мірі інтегрує практично всі галузі. Саме цей фактор повинен стати головним у формуванні нового державного підходу до туризму як тієї галузі, пріоритетний розвиток якої може позитивно вплинути на економічний і соціальний стан країни в цілому, стимулювати ряд важливих галузей економіки, сприяти зміцненню нового позитивного іміджу України на світовій арені.

Відповідно до цього, можна стверджувати, що зростання попиту на екологічний туризм визначається трьома головними факторами:

- загальним зростанням обсягів туризму;
- зростання популярності «подорожей за спеціальними інтересами»;
- зростання суспільної обізнаності та уваги до проблем навколишнього середовища.

Проте для України, яка розташована у центрі Європи та має всі передумови для ефективного розвитку національної економіки за рахунок екотуризму, сьогодні характерним є невисока конкурентоспроможність туристичної індустрії. Так, за показником привабливості для туристів у 2017 році Україна посіла лише 88 місце серед 136 країн світу, частка туризму у ВВП складає за різними джерелами від 1,5% до 3,5% прямого впливу, частка зайнятих у туризмі – 5,6%.

В Україні склалася непроста ситуація, коли на фоні соціально-економічних негараздів та недостатньо розвиненої інфраструктури ринку, екотуризм стає менш привабливим не лише для іноземних, але і для власних громадян.

Варто виділити деякі проблеми, що виникли на шляху розвитку екологічного туризму в Україні і які повинна подолати наша держава:

1. Роз'єднаність учасників еколого-туристської діяльності, відсутність спеціалізованих туроператорів, недостатньо розвита правова база, інформаційний дефіцит.

2. Звичка громадян і керівників підприємств, а також влади до безкоштовності природних ресурсів. Це одна з причин нерозвиненості екологічної культури, зневаги нормами екологічного права. Подолання цих проблем вимагає значного часу і великих зусиль. Один з можливих шляхів це розробка економічних механізмів, що дозволяють ефективно включати екологічні гідності туристського продукту в його вартість.

3. Брак фахівців у сфері туризму, які на професійному рівні володіють екологічними проблемами і технологіями.

Подолання цих проблем стане можливим лише за допомогою створення спеціального екотуристичного утворення, а саме інноваційної моделі функціонування системи екотуризму в Україні, що представлена на рис. 2.

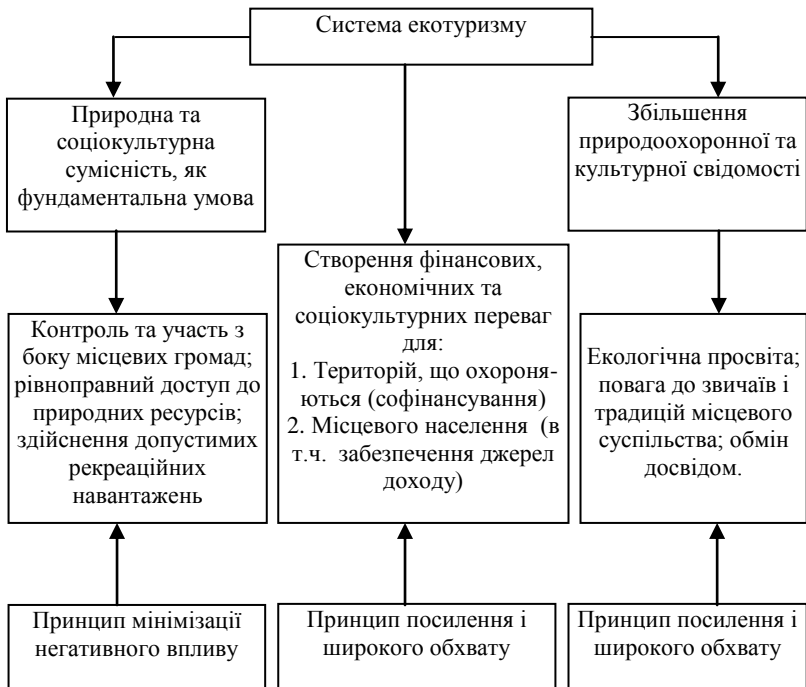

Рис.2. Схематична модель функціонування системи екотуризму

Доцільність функціонування системи екотуризму обґрунтовується впровадженням інноваційної концепції розвитку екотуризму та кластерної моделі організації туристичної діяльності, що підвищить економічну ефективність і конкурентоспроможності спільної діяльності об'єднаних підприємств порівняно з відокремленою діяльністю, за допомогою державної підтримки на законодавчому, нормативно-правовому та організаційному рівнях.

Таким чином, враховуючи вище зазначені загальні принципи розвитку екотуристичної сфери, а також стратегічні цілі розвитку сфери туризму та курортів України, визначимо стратегічні пріоритети розвитку екологічного туризму, зокрема:

- формування конкурентоспроможного національного туристичного продукту, привабливого для споживачів;
- ефективне використання наявного туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу за сприяння місцевих

територіальних громад, що передбачає необхідність мінімізації негативного впливу на природу, з одного боку, та поповнення місцевих бюджетів від туризму, з іншого;

- системне підвищення якості інфраструктури курортів та рекреаційних територій;

- популяризація та реклама кращих туристичних екологічних маршрутів, зокрема одноденних приміських;

- вивчення зарубіжного досвіду ведення екологічного туризму та можливості запровадження кращих зразків туристичного бізнесу в національну практику;

- підвищення рівня екологічної освіти та виховання [8].

Для того щоб екологічний туризм мав перспективи розвитку в Україні для його організації варто керуватися наступними засадами:

- спрямованість до природи і спрямованість на використанні переважно природних ресурсів;

- схоронність первозданності середовища нашого мешкання;

- пріоритетність екологічного утворення, формування відносин рівноправного партнерства з природою;

- схоронність місцевого соціокультурного середовища;

- економічна ефективність і стійкий розвиток тих районів, де проходять тури.

Список джерел

1. Гальків Л.І. Стан та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні / Л.І. Гальків, О.В. Килин, Н.М. Стручок // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. — 2015. — Т. 20. — Вип. 3. — С. 189–193.

2. Голуб М. О. Оцінка потенціалу екологічного туризму в Україні / О. Г. Зима, М. О. Голуб // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – №5(103), 2015. – С. 53–63

3. Горіна Г.О. Роль туристичної галузі у підвищенні зайнятості населення в Україні / Г.О. Горіна // Глобальні та національні проблеми економіки [Електронне наукове видання]. – Миколаїв : Миколаївський нац. ун-т імені В.О. Сухомлинського, 2015. – № 4. – С. 133–135.

4. Ілляшенко С.М. Маркетингові інновації в інноваційній діяльності підприємств України / С.М. Ілляшенко // Ефективна економіка № 6, 2017

5. Давидова О. Особливості застосування інновацій у розвитку туристичної галузі України / О. Давидова // Вісник Київського

національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2015. - №7(172). - С.65-69.

6. Папенев К. В. Экономика и природопользование (социально-эколого-экономический аспект): Монография. – М.: ТЕИС, 2010. – 56 с.

7. Савіцька О. П. Екотуризм як важлива складова стратегії сталого розвитку України / О. П. Савіцька, Н. В. Савіцька, Л. В. Погребняк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – № 15. – С. 122-128.

8. Сонько С.П. Екологічні дослідження в Уманському національному університеті садівництва: перші підсумки і результати / С.П. Сонько // Вісник Уманського національного університету садівництва. Випуск 2, 2014. – Умань, Ред-вид.відділ УНУС.- С.64-76.

9. Шумлянська Н. В. Екотуризм як форма долучення до природної та культурної спадщини / Н. В. Шумлянська // Культура України. – 2014. – Вип. 47. – С. 108–115

10. Travel & Tourism Economic Impact 2015. Ukraine. The Authority on World Travel & Tourism. – London, United Kingdom, 2015. – 24 p.

© Безугла Л.С., 2018

5.4. Туристичний потенціал регіону: новий підхід до моделювання та просування на світовий ринок

Прискорений розвиток туризму в останні декілька десятиліть у світі в цілому і в Україні зокрема засвідчує необхідність більш глибокого аналізу туристичного потенціалу території, враховуючи загострення конкурентної боротьби «за туристів» як між туристичними підприємствами, так і між окремими дестинаціями, регіонами та країнами. Дана проблематика в Україні в останні роки особливо актуальною стає на регіональному рівні, що пов'язано для багатьох співвітчизників зі зміщенням акцентів з подорожей до іноземних країн на мандрівки в межах України у зв'язку з падінням доходів у вільно конвертованій валюті. Саме з цієї причини в останній час спостерігаємо прискорену активізацію внутрішньодержавного туристичного процесу, популяризацію відвідування маловідомих раніше дестинацій та включення їх до нових маршрутів